

Bunyevec dallam- és táncvilág

Dékity Márk beszélgetése Kricskovics Antallal

– *Honnan és hogyan indult el a gazdag életpálya?*

– A ház, amelyben születtem, még ma is létezik a bácskai Gara „Putho” falurészében. A határban élő – német származású – Túri Tamás tanyasi gazdánál laktam, ahol szüleim – édesapám: Kricskovics Gergely és édesanyám: Zomorcsévity Márta béreskedtek. Természetszerűen, amint én is, úgy a bunyevec anyanyelvüket, mint a magyart és a helyi sváb dialektust is, beszélték. Az élő folklórral Penczéknél találkoztam. A német származású gazda szerette és tisztelte a szorgalmas bunyevecokat. Náluk jöttek össze a felnőttek. Édesanyám szoknyáját szorongatva szemléltem a kuglizó férfiakat és a csendesen táncoló asszonyokat. Zenei kíséret nem volt, csak ünnepkor vagy búcsú idején. Persze akadt egy-egy tamburica is. A falu akkori társadalmi életét – a bunyevecok lehettek olyan ezerötszázan – a három bunyevec kocsmá meglétéből is meg lehetett ítélni. Ebben a közegben – a vallási nevelés mellett – megtanultam a bunyevec dalokat, s az idősebbeket nézegetve, a táncokat is. Még ma is emlékszem Mrica néni arcára – hercegszántói sokác asszony volt –, aki tamburakíséret mellett csodálatosan tudott énekelni. Nos, ilyen volt a kezdet, az indulás, amely nagy hatással volt az egész életpályámra.

– *Művészi tevékenységéről, főképpen a néptánc-koreográfiáiról sokat hallhatott a szélesebb nyilvánosság. Úgy tartják, hogy a modern tánctechnika legeredetibb megoldásait alkalmazó bibliai feldolgozásai kevésbé ismertek...*

– Az úgynevezett bibliai témáim a templomból és a hitből nőttek ki. Éveken keresztül voltam ministráns. Az apácák, a papok és a katekizmus világa számomra különleges környezet volt: rejtelmekkel teli, bámulatos, misztikus világ. Számomra a liturgia – akár a későbbi budapesti színházi előadások, operettek – valóságos dramaturgiai történetet jelentett. A bunyevec dallam- és táncvilág szépségeit a vallásos zene hangsorai gazdagították. Lelki szemeim előtt még ma is látom Jézus és Mária lenyűgöző alakját a hatalmas garai templomban.

– *Aztán következett Budapest.*

– Budapest abban az időben elsősorban a méreteivel, a kulturális élet gazdagságával, a művelődési lehetőségek sokaságával ragadott magával. A bácskai, bajai diáksághoz szokott emberként úgy éreztem, mintha az egész város rám zúdult volna. Belecsöppentem az opera, a balett, a zene, a színpad, a kosztümök és színházi kulisszák számomra addig ismeretlen és tarka világába. Megvallom, ekkor még nem gondoltam arra, hogy a táncművészettel komolyabban foglalkozzam.

– *Hogyan kezdődött a kapcsolata a néptáncsal?*

– Amikor testnevelési főiskolás voltam, felkerestem a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtákarát, a Zala megyei Fityeház szülöttjét, Matécz Jánost, és segítségét kértem a folklórgyűjtéshez. 1955-ben ismerkedtem meg Vujicsics Tihamér zeneszerzővel is. Vele együtt róttuk falvainkat, gyűjtöttük a folklóranyagokat. Tihamér a népdalok szövegeit és dallamát jegyezte

le, jómagam pedig a táncokat, mégpedig úgy, ahogyan azt az egyszerű falusi emberektől láttam, illetve helyben megtanultam az egyes táncmotívumokat. Tihamér furulyája mindig kéznél volt, s néha-néha helyi tamburás és „gajdás”, dudás is akadt. Ez egy fantasztikus munka volt! A nyugati végektől a keleti határig: Szentpéterfa, Und, Horvátsidány, Felsőszölnök, Hercegszántó, Katymár, Csávoly, Áta, Mohács, Pomáz, Budakalász, Lórév, Százhalombatta, Battonya...

– *Néhány évet a mai horvátországi hivatásos Állami „Lado” Táncegyüttesben is eltöltött.*

– A „Ladó”-val a budapesti Horvát-Szerb Általános Iskola és Gimnázium testnevelőtanáraként 1956-ban találkoztam. Magyarországi turnéjuk során tolmácsként közreműködtem. Két évvel később – már a táncegyüttes tagjaként – újabb állomást jelentett az együttes úgy a táncosi, mint a koreográfusi pályafutásomban. Ekkor már tudatosan, kamerával vettem fel és gyűjtöttem a táncanyagot. Sőt koreográfiákat is készítettem.

„Nagyon-nagyon régen, 1957-ben, Zágrábban váratlanul egy új folklorista – így hívták Zágrábban a néptáncosokat – jelent meg, és azonnal felkavarta az addigi békés vizeket. Átviharzott minden ismertebb zágrábi néptáncegyüttesen, kezdve az amatőröktől egészen a »Ladó«-ig. Volt szerencsém megismerni őt és együtt dolgozni vele a Joža Vlahović Művészeti Együttesben. Emlékezetem szerint éppen itt tapadt rá a Pista becenév. A zágrábi folklorkörökben a mai napig így ismerik őt. Kricskovics Antal Zágrábban nemcsak táncal foglalkozott, hanem megpróbálkozott a koreografálással is. A »Ladó«-ban legalább négy munkáját jegyzik. Zágrábban mi mindannyian elevenen és nagy örömmel, tisztelettel és büszkeséggel emlékszünk a mi Pistánkra” – így emlékezett meg a művészről Stjepan Sremac néprajz- és néptáncutató, a „Lado” Együttes igazgatója.

– *Mikor érlelődött meg önben az elhatározás, hogy drámai, tematikus műveket kellene létrehoznia?*

– Magyarországra való visszatérésemet követően, 1959-ben, az MDDSZ támogatásával – e sorok írójával együtt – megalakítottam a Központi Dél-szláv Táncegyüttest, amelynek utódja a Magyarországi Központi Nemzetiségi Táncegyüttes, majd a jelenleg budapesti Fáklya Horvát Művészegyüttes lett. Az együttes keretében először egyszerű gyöngyszemeket: sokác, bunyevác, szerb táncokat alkottam. A legelsőik közé tartozott természetesen a *Momacko kóló* (1959), mely szülőfalum, Gara népi hagyományait hivatott megőrizni és bemutatni. Az első tematikus művem – Filipovity Máté zenekíséretére – a *Kilencen voltak*. Táncegyüttesünk ezzel a kompozícióval nagydíjas lett. Ezt követték aztán a későbbi nagy táncművek: a *Skopje 63.*, az *Elektra*, az *Antigoné*, az *Oresteia*, a *Jánosik halála*, az *Iphigenia*, a *Pygmalion*. A hetvenes években kezdődött nálam az új alkotói időszak: a *vallási és bibliai témák korszaka*. A már említett tematikus koreográfiák alap gondolata az agresszivitás ellen irányult. Egyfajta lázadás volt mindaz ellen, amit erőszaknak nevezünk. Napjaink világának ez ma is aktuális témája. Az idő múltával az ember egyre közelebb kerül a hithez, s egyre jobban vonzzák azok a művészi lehetőségek, amelyeket a Szentírás nyújt. Ennek az új érdeklődésnek első eredménye a *Tétközlő fiú* című tánc-koreográfiám volt, majd jöttek az *Ósi elégiák*, a *Carmina Burana*, a *Pólusok*, a *Relációk I., II., III.*, a *Fekete pár*, a *Salve Regina*, a *Jöjj*,

szép halál, az *Agnus Dei*, az *Emberek és farkasok*, a *Hegyek éneke*. Ezeket követte a – Vujicsics Tihamér zenéjére komponált – *Makar Csudra*, a *Jób*, az *Eszter imája*, a *Castor és Pollux*, a *Sisyphos*, az *In memoriam*, a *Ráckevei ballada*, a *Dodole (Esővarázslás)*. A *Ruzsicsáló* a pravoszláv húsvéti rítus áhítatát fejezi ki. Zenei ihletőim: Beethoven, Orff, Pergolesi, Kodály, Vujicsics, Theodorakis.

Belebetegednék, ha nem alkothatnék. Létezésem értelme az alkotás. Igyekeztem írásban is maradandót hagyni az elkövetkezendő nemzedékeinkre. 1970-ben harminc olyan koreografált népi tánc és azok leírásai kerültek napvilágra, amelyeket a hazai horvát, szerb és szlovén vidékeken gyűjtöttem. *Magyarországi délszláv táncok* – ez volt a címe. 1996-ban *Tanci i jačke (Magyarországi gradistyei horvátok táncai és dalai)* címmel, 1999-ben *A csend relációi – Relacije i tisine* címmel jelent meg kötetem. Mindhárom kiadvány horvát és magyar nyelvű.

Amikor az ember előbb a műkedvelő, utóbb a hivatásos táncművészet gondjaival-bajaival foglalkozik, a végén már csak arra vágyik, hogy ismét újra „kigombolkozva” érjen vissza oda, ahonnan elindult: a gyökerekhez. Nekem a legnagyobb örömet az jelenti, amikor a fiatalok, gyerekek között lehetek. Az én igazi otthonom a bunyevác-horvát anyanyelvem és hallatlanul gazdag folklórkincsünk. A bibliai és mitológiai, a népi és világirodalmi inspirációkat követően a klasszikus horvát irodalmi hagyományokhoz nyúlva – dr. Lukács István társszerző kezdeményezésére – táncművészeti emléket állítottam a horvát irodalom legnagyobb hatású költőjének, Silvije Strahimir Kranjčevićnek (1865–1908). A *Lucidum intervallum – Út a világosságba* című monumentális táncművemmel a horvát modernizmust megalapító költő előtt tisztelgettem. Meg vagyok róla győződve, hogy az emberiség életében léteznek tartós művészeti értékek. Már a hároméves zágrábi tartózkodásom idején is gyűjtöttem a horvát irodalom nagyjairól szóló anyagokat. A „tarsolyomban” még ma is fellelhető az akkori élmények gazdagsága, amely megjelenítésre talál akár a már említettekén túl a más római katolikus, zsidó, pravoszláv, muzulmán és buddhista szertartásokat felidéző hagyományos koreográfiáimban, egészen a horvát költő, Marko Marulic *Judita* című eposzáig. Mindezek kemény kihívások voltak, amelyeket művészi elszántságomban sikerült beteljesíteni. A modernizmus minden művészetnél – az irodalomtól a zenéig – mindig is a „gyöke-rekből” ered, hogy szükség és törekvés szerint haladjunk tovább a művészeti univerzum felé.

– *Anyji szépet írtak önről és a művészetéről, művészi hitvallásáról. Hogyan látta, hogyan látja ön, az alkotó?*

– Eddigi munkásságom és műveim a folklór és a korszerűség jegyében készültek. Táncdrámáim (például a *Kilencen voltak*, vagy a *Skopje 63.*) korunk lelkiismeretének felrázására, az embertelenség elleni tiltakozásra szolgáltak. A *Ruzsicsáló* és a *Sokác lakodalmas* kompozíciókban néhány hazai horvát és szerb népszokást vittem színre. Ezekben a műveimben is eszközként használtam fel a folklórt. Gondolataimat korszerű táncnyelven próbálom közvetíteni. Ars poeticám fundamentuma a mi néptáncvilágunk, ám hiszem és vallom, minden nép táncvilágja alkalmas arra, hogy korunk eszméit a művészet eszközeivel szolgálja.